

HET ONDERWIJS DREIGT IN DE GREEP TE RAKEN VAN ZIELLOZE PRODUCTIE

... ChatGPT is de nieuwe geautomatiseerde 'gesprekspartner' die met kunstmatige intelligentie vragen beantwoordt en teksten formuleert. Deze zogeheten chatbot zal nog veel veranderen in ons leven, is de verwachting. Wat doet dit met het onderwijs?

In de jaren zeventig schreef de Nederlandse leraar en filosoof Cornelis Verhoeven (1928-2001) een ware strafrede tegen het typische onderwijsverschijnsel van het spieken. In zijn 'Tractaat over het spieken' uit 1980 beschrijft hij het als het symbool bij uitstek van de oppervlakkigheid, het berekenend denken en het mikken op snelle schijnresultaten die het onderwijs de vernieling in helpen.

De mens is onmisbaar in het onderwijs.

De kern van het onderwijs is een deskundige leraar die samen met geïnteresseerde leerlingen de wereld verkent. Het onderwijs kan snel corrumperen wanneer die kern wordt losgelaten ten faveure van maatschappelijk 'nut' en 'relevantie' waaraan niet meer dan de absoluut noodzakelijke tijd wordt gespendeerd. Voor Verhoeven levert het onderwijs zich hiermee uit aan krachten die het niet kan controleren en waarmee het ook niet moet worden vereenzelvigd. Onderwijs heeft een eigen, pedagogische en inleidende taak.

Laat ik 'spieken' nu eens vervangen door 'het gebruik van ChatGPT (een computerprogramma dat op verzoek antwoorden en teksten formuleert)'. Dan lezen we dit: 'Wanneer het gebruik van ChatGPT dus al bedrog genoemd moet worden, is het een louter zelfbedrog. Maar ernstiger is het als symptoom van een frustrerende ontwikkeling in het onderwijs waarin de continuïteit tussen de verworven vaardigheid en de goede uit-

Het programma ChatGPT kan huiswerkopdrachten maken.

komst verbroken wordt door verplaatsing van het onderwijskundig gewicht, nl. van de onvervangbare en persoonlijke vaardigheid naar de los daarvan verkrijgbare en op zich tamelijk oninteressante resultaten.' Om te vervolgen met: 'Het gebruik van ChatGPT is een van de vele manieren waarop in onze cultuur een weg wordt overgeslagen en een realiteit die alleen maar in een geleidelijke groei kan ontstaan, vervangen wordt door snel te wkeken schijn en namaak.'

Inderdaad, toepassingen als ChatGPT maken van de gebruikers conformisten die geen verantwoordelijkheid wensen te dragen voor hun taken, daar geen persoonlijke, misschien pijnlijke offers voor wensen te brengen, kortom, voor wie de mechanisch geproduceerde tekst een extern ding

is, geen doorleefd en betekenisvol resultaat van eigen inspanningen. Een dergelijk 'resultaat' is niet meer dan wat machines produceren. Toepassingen zoals ChatGPT dragen bij aan de 'machinificering' die het hele onderwijs in zijn greep dreigt te krijgen. Vele wegen, zowel mooie als moeilijke, worden zo overgeslagen, alleen het 'resultaat' telt en dat is vooral de productie van een zielloze schijnwerkelijkheid.

hoopvolle stemmen

Valt dit te keren? Waarschijnlijk niet of niet in zijn geheel. Machines hebben immers ook veel voordelen. Weliswaar zullen we nooit meer iets niet of niet zeker weten - we kunnen immers alles weten (menen we) - maar dit verlies van elementaire verwondering nemen we als noodzakelijke

nevenschade van de vooruitgang voor lief. En toch zijn er hoopvolle tegengeluiden. Stemmen die zeggen dat, om te beginnen, het in het onderwijs om meer gaat dan snelle en onbetwistbare 'opbrengsten'. En die toevoegen dat onderwijs zonder een (vaste) leraar die een voorbeeldfiguur is en bemiddelt tussen de leerlingen en alles wat er in de wereld voorhanden is, de naam onderwijs niet waard is. Door op de dingen uit de wereld te wijzen en samen de betekenis(sen) daarvan te onderzoeken, proberen leraren met hun leerlingen ordening aan te brengen in de chaos die 'informatie' heet en daar kennis van te maken. En meer nog: er zich op een persoonlijke manier mee te verbinden en het te willen meenemen op hun weg in de wereld. Programma's als ChatGPT zijn behal-

ve een crisisverschijnsel daarom ook een zegen: ze laten zien dat wanneer deze persoonlijke betrokkenheid uit het onderwijs verdwijnt, het verwordt tot machinale productie van schijn. Immers, zoals Verhoeven ook schrijft: 'Menselijke verhoudingen zijn niet te mechaniseren en niet door kopieën te vervangen.'

De kern van het onderwijs moet meer dan ooit krachtig verdedigd worden: mensen die bijdragen aan de vorming van mensen die verantwoordelijkheid willen nemen voor zichzelf en voor hun taken en die zich niet verschuilen achter ontmenselijke hyper-algoritmen. Dat daarvoor een onbevreesde, krachtige beroepsgroep van leraren nodig is, is even duidelijk.

Gelukkig zijn er op dat vlak hoopvolle ontwikkelingen. <